

Green University

ОМСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ

О'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO VILOYAT EKOLGIY, ATROF MUHITNI MUHOFAZA
QILISH VA IQLIM O'ZGARISHI BOSHQARMASI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
GREEN UNIVERSITY - MARKAZIY OSIYODA ATROF MUHIT VA
IQLIM O'ZGARISHINI O'RGANISH UNIVERSITETI
KAZAN FEDERAL UNIVERSITETI
TYUMEN DAVLAT UNIVERSITETI
M. AKMULLA NOMIDAGI BOSHQIRDISTON DAVLAT
PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
OMSK DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
UI GREENMETRIC – XALQARO REYTING AGENTLIGI

IQLIM O'ZGARISHI SHAROITIDA CHO'L – VOHA
EKOSISTEMASI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR
MAVZUSIDAGI XALQARO SIMPOZIUM

MATERIALLARI

BUXORO – 2023

**“IQLIM O‘ZGARISHI SHAROITIDA CHO‘L – VOHA EKOSISTEMASI:
MUAMMOLAR VA YECHIMLAR” MAVZUSIDAGI XALQARO SIMPOZIUMNING**

DASTURIY QO‘MITASI TARKIBI:

Xamidov O.X.	Buxoro davlat universiteti rektori, i.f.d., prof.
Rasulov T.H.	Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, f-m.f.d. (DSc), prof.
Jo‘raev A.T.	Xalqaro hamkorlik bo‘yicha prorektor, i.f.n., dots.
Umarov M.A.	Buxoro viloyat Ekologiya, atrof muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi boshqarmasi boshlig‘i
Salixov J.	Markaziy Osiyo atrof-muhit va iqlim o‘zgarishlarini o‘rganish universiteti - Green University, i.f.d., prof.
Tolstikov A.	Tyumen davlat universiteti birinchi prorektori
Bolshanik P.V.	Omsk davlat pedagogika universiteti dotsenti, i.f.f.d.
Ulengov R.A.	Kazan federal universiteti kafedra mudiri, g.f.n., dots.
Latipova Z.	Boshqirdiston davlat pedagogika universiteti dotsenti, g.f.n.
Xolov Y.D.	Ekologiya va geografiya kafedrasini mudiri, b.f.f.d. (PhD), dots.

TASHKILY QO‘MITASI TARKIBI:

Rasulov T.H.	Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, f-m.f.d. (DSc), prof.
Niyozov E.D.	Tabiiy fanlar fakulteti dekani, t.f.n., dots.
Yavmutov D.Sh.	Iqtisodiyot va turizm fakulteti dekani, i.f.f.d. (PhD), dots.
Nurov Z.S.	Ta‘lim sifatini nazorat qilish bo‘limi boshligi, i.f.f.d. (PhD)
Xollijev A.E.	Ekologiya va geografiya kafedrasini professori, b.f.d.
Haitov Y.Q.	Ekologiya va geografiya kafedrasini professori, g.f.d.
Toshov X.R.	Ekologiya va geografiya kafedrasini dotsenti, g.f.n.
Norboeva U.T.	Ekologiya va geografiya kafedrasini professori, b.f.d.
Ergasheva M.K.	Ekologiya va geografiya kafedrasini dotsenti, g.f.f.d. (PhD)
Halimova G.S.	Ekologiya va geografiya kafedrasini dotsenti, g.f.f.d. (PhD)
Boltaeva Z.A.	Ekologiya va geografiya kafedrasini dotsenti b.f.f.d. (PhD)
Qodirov A.A.	Ekologiya va geografiya kafedrasini katta o‘qituvchisi
Nematov A.N.	Ekologiya va geografiya kafedrasini katta o‘qituvchisi
Ataeva R.O.	Botanika va o‘simliklar fiziologiyasi kafedrasini dotsenti, g.f.f.d. (PhD),

Межкультурный диалог и сотрудничество ЕС и России: опыт реализации проектов Жан Монне в Нижневарттовском государственном университете: материалы международной научно-практической конференции. Нижневарттовск: Нижневарттовский государственный университет, 2019.

4. Gupta, R. The Prevalence of Childhood Food Allergy in the United States: An Update. In Proceedings of the ACAAI Annual Scientific Meeting, Boston, MA, USA, 26–30 October 2017. [Google Scholar]

BUXORO VILOYATI AGROKLASTERLARIDA ORGANIK MAHSULOT ISHLAB CHIQRISH VA BIOMASSADAN SAMARALI FOYDALANISH YO'LLARI

Oripov M.A.

Buxoro davlat universiteti “Yashil iqtisodiyot va agrobiznes” kafedrasida
dotsenti, i.f.n.

Ro'ziyeva G.S.

“Yashil iqtisodiyot va agrobiznes” kafedrasida 1-bosqich magistranti

Bugungi kunda jahonda oziq-ovqat xavfsizligi muammosi global muammolardan biriga aylandi. Markaziy Osiyo mintaqasi mamlakatlari, shuningdek O'zbekiston Respublikasida ham mazkur muammoni yumshatish sohasida qator ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, qishloq xo'jaligida agroklastarlarni tashkil etilishi buning yorqin misolidir. Ma'lumki, Buxoro viloyati mamlakatimizning qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtiradigan yetakchi mintaqalaridan biridir. Yiliga o'rtacha mamlakatning 10-15 foizgacha ishlab chiqarilgan paxta, g'alla, meva va sabzavotlari ushbu viloyat ulushiga to'g'ri keladi.

Buxoro viloyatida agroklastarlarni tashkil etilishi paxta, g'alla, meva va sabzavotlari ishlab chiqarishni ko'paytirishni ko'zda tutadi. Ammo keyingi 10-yilliklarda viloyat vohalarida iqlim o'zgarishi ta'sirida cho'llanish jarayoni kuchaydi. Cho'llashish - qurg'oqchil iqlimli o'lkalarda ekologik tizimlarning buzilishi, ulardagi organik hayotning barcha shakllari yomonlashuviga va natijada tabiiy-iqtisodiy imkoniyatlarning pasayib ketishiga olib keluvchi tabiiy-geografik hamda antropogen jarayonlar majmui. Bu jarayonlar tabiiy o'simliklar turlari va miqdorining kamayishi, tuproq eroziyasi, tuproqning sho'rlanishi va unumdorligining kamayib ketishi kabilardan iboratdir. Ma'lumotlarga ko'ra, paxta hosildorligi kam sho'rlangan yerlarda 20-30 %, o'rtacha sho'rlangan yerlarda-40-60 %, kuchli sho'rlangan yerlarda 80 % gacha va undan ham ko'pga qisqaradi. Buning natijasida, viloyatda paxta yalpi hosili (yiliga 40-50 ming t ga yaqin, paxta tolasi esa 17 ming t) kam tayyorlanmoqda. Yuqoridagi mulohazalar birinchi navbatda viloyat yer fondini chuqur tahlil qilish, o'rganish va ularni yaxshilash choralarini ishlab chiqishga undaydi.

Buxoro viloyati yer fondining o'ziga xos xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Qishloq xo'jaligi mahsulotining deyarli 97,0 % i haydaladigan yerlar hisobiga to'g'ri keladi. Lekin ular viloyat hududi bo'yicha tumanlarda notekis taqsimlangan;
2. Haydaladigan yerlarning eng mahsuldor samarali qismi sug'orma yerlardir. Ularning aholi jon boshiga salmog'i kamaymoqda;
3. Tuproq unumdorligining eng muhim omili-gumus bilan ta'minlanganlik darajasi so'nggi chorak asr ichida nihoyatda pasayib ketdi (0,4-1,0 %) va bunday tuproqlar sug'oriladigan yerlarning salkam 40 % ini egallamoqda;

Viloyat sug'oriladigan yerlarida yuz berayotgan sho'rlashish jarayoni ortib borishi tashvishlanarli holdir. Ma'lumotlarga qaraganda, bebaho boyligimiz hisoblangan sug'oriladigan yerlarning deyarli 52 % i sho'rlangan. Shundan 40 % ga yaqini o'rtacha va kuchli sho'rlangan yerlardan iborat.

Tuproq unumdorligiga suv va shamol eroziyasi ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shamol eroziyasi ta'sirida bo'lgan sug'orma yerlarning salmog'i Buxoro (78 %), viloyatida yuqori ko'rsatkichlarga ega. Shamol eroziyasi asosiy qishloq xo'jaligi ekinlarining hosildorligini 10-15

% ga qisqartirishiga sabab bo'lmogda. Buning oldinini olish va yaxshilash uchun agroklastlarlar tashkil qilinib, inovatsion texnologiyalar asosida takomillashtirilyapti.

“Klaster” atamasi fransuzcha so'z bo'lib o'zbekcha tarjimai “panja”, “bosh”, “bog'lam”, “guruh”, “to'planish”, “turg'un” ma'nolarini beradi. Shuningdek, “klaster” tanlanma tadqiqotlarning bir usuli sifatida ham ifodalanadi.

“Klaster” nazariyasining asosi bo'lib, Alfred Marshallning XIX asr oxirida yozilgan “Iqtisodiyot prinsiplari” nomli asarida (1890) ixtisoslashgan tarmoq-sohalarning alohida hududlarda uyg'unlashishi to'g'risidagi fikr-mulohazalari hisoblanadi. Uning ilmiy xulosalari bo'yicha ixtisoslashgan faoliyat yurituvchi subyektlarni hududiy uyg'unlashuvi:

- malakaviy mehnat resurslarining borligi;
- ta'minotchi va qo'shimcha sohalarning o'sishi;
- har-xil firmalarni ishlab chiqarish jarayonining turli bo'g'inlariga ixtisoslashuvining mavjudligiga asoslanganligi.

“Klaster” nazariyasini o'rganish jahon hamjamiyatida tez sur'atlarda o'sib bormogda va uni amaliyotda qo'llash esa, milliy va mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishning asosiy yo'nalishiga aylanmogda.

Klaster” nazariyasining ko'p jihatliligi, unga nisbatan turli xil nazariy yondashuvlar shakllanishiga sabab bo'ldi.

1980-yillardan keyin “Klaster nazariyasi”ning rivojlanishida 3 ta muhim (Amerika, Britaniya va Skandinaviya va boshqa) ilmiy maktablar yutuqlarini ko'rishimiz mumkin.

Klaster nazariyasi ilmiy jarayonga marketing strategiyasi shaklida, davlat, hududlar va mintaqalar korxonalarining bozordagi raqobat muhitida g'olib bo'lishlarini ta'minlovchi g'oya-usuli sifatida kirib keldi.

Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlovchi korxonalarining eng muhim yo'nalishi hisoblangan oziq-ovqat sanoati O'zbekiston milliy iqtisodiyotining eng yirik va an'anaviy tarmoqlaridan biri hisoblanib, bu tarmoq milliy iqtisodiyotning rivojlanishiga, agrosanoat majmuida tarmoqlararo nisbatlarni takomillashtirishga, respublika qishloq xo'jaligida yetishtirilayotgan xom ashyoni isrof qilmay, ya'ni qayta ishlagan holda, iste'molchilarga to'liq yetkazib berish, shuningdek aholining ish bilan bandligi muammolarini hal qilishga ta'sir etadi.

Shu bilan birga, mamlakatimizda yetishtirilayotgan meva-sabzavot mahsulotlarini saqlash, qayta ishlash va iste'molchilarga yetkazib berishning zamonaviy tizimini shakllantirishga alohida e'tibor qaratilishi kerak.

Bugun Buxoro viloyatida turli ixtisoslikdagi klasterlar tashkil etilgan. Ularning barchasida biomassadan samarali foydalanib, chiqindisiz inovatsiya asosida faoliyat olib borilmogda. Buxoro viloyati agroklastlarlarida organik mahsulot ishlab chiqarish va biomassadan samarali foydalanish uchun viloyatdagi agroklastlarlarni hududiy jihatdan tashkil etishda unga ta'sir etuvchi omillarni hisobga olish, cho'l va vohadagi agroklastlarlar uyg'unligini ta'minlash asosiy vazifa hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. X.R.Toshov-Tabiiy geografiya Buxoro-2021
- 2.Орипов Махмуд Ашурович .Роль международного сотрудничества при подготовке кадров и развития “Биоэкономики” в Узбекистане “Узбекистонда “Ақлли қишлоқ хўжалиги” ва “Қишлоқ хўжалиги - 4.0” концепцияларини амалга ошириш: муаммо ва ечимлар”.-2021.
3. Орипов Махмуд Ашурович-ОЛИЙ ТА'ЛИМ ТАРАҚҚИЙОТИ ИСТИҚБОЛЛАРИ О'zbekiston Respublikasi ekspertlarining ilmiy-metodik jurnali, 13-son 2020 yilda tashkil etilgan. 2011-yildan boshlab ilmiy-uslubiy to'plam sifatida chop etilgan.<https://erasmus.uz/en/page/89-88-heres>
4. Орипов Махмуд Ашурович Роль-биоэкономики в развитии национальной экономики и охраны окружающей среды узбекистана.
5. Baratov P., Sultanova N.B. Umumiy yer bilimi. T., 2019.